

تۈرك يۈردى

تۈرك اومباقلرى مركز ھېيئىتى طرفىندە نەشر اولونۇر

جلد ۴

ايلول ۱۹۲۶

نومرو ۲۱

تورکاتک شئونی

قازانه جمهوریتده یکی نشریات

« یرنجی تورکالوغیه قورولتایی » (یرنجی تورکیات قونفره سی)

قازان یوردینک کنج وچالیشقان عالمرندن باکو تورکیات قونفره قازان سرخسارندن علی رحیم بک طرفندن یوقاریده کی عنوان آلتنده تألیف ایدیلن اثر، قازان جمهوریتی علمی مرکزی نظارتیه طبع ونشر ایدیلشدور. قازان لهجه سیله یازیلان بو کتاب باکو تورکیات قونفره سی حقنده مفصل معلوماتی احتوا ایدهن ، ایلك تورکجه اثر در . آذربایجان حکومتی طرفندن نشر اولوناجنی وقونفره یه دائر سته توغرافیک معلوماتی احتوا ایده چکی سویله ن بویوک اثر ، ظن ایدرم ، هنوز نشر ایدله مشدر. بناء علیه باکو قونفره سی حقنده آرز چوق معلومات ایدینگ ایچون ع. رحیم بکک اثریله اکتفا ایتک مجبوریتنده یز .

کتابک مندرجاتی :

مؤلف تورکیات علمی حقنده مختصر معلومات ویردکدن صکره ، ایلك تورکیات قونفره سنک اهمیتندن بحث ایدیور وقونفره ایچون سرکزده (موسقوا) ، آذربایجانده وقازانده ناصل حاضر لانیلدیغنه دائر اپی مفصل معلومات ویرور. بشنجی فصلده « قورولتای » ک شکلندن و طرز جریانندن بحث ایدیلهرک ، اوراده قبول اولونان بوتون مقررات تثبیت ایدیلشدور . کتابک صوکنه « قورولتایده مذاکره ایدیلن مسئله لر حقنده » ، قازان هیئت سرخصه سی رئیس عالمجان ابراهیم افندینک قازان غزته لرنده نشر اولونان مقاله لری ایله ، عینی ذاتک ، قازان مطبوعاتنده قونفره دن صوکره حرف مسئله سی حقنده جریان ایدهن حرارتلی مناقشه لر آناسنده ، کندی حرفلری میز مدافعه ایدن یازیلری ده علاوه ایدیلشدور. قونفره یه اشتراک ایدهن ذواتدن دوقوز قازان سرخسک ، روس قومونست اکابرندن پاولوویچک ، روسیه علوم آقاده میسی اعضاسندن (اولده نبورغ ک ، مدرس کوبریلی زاده فؤاد ، مدرس حسین زاده علی ، لسانیات متخصصی قریعلی بکر صدق وچوبان زاده بکیرک ، آذربایجان رئیس جمهوری آغا معلی اوغلی صمد آغانک معروف تورکیانجی پروفیسور

ساموئيلوويچك آلمان دوكتور (مەنسەل) ك وماجار دوكتور (مساروشك) مەن خارچىندە رەسلىرىنى اىتتۇر .

« قىرىم ناصرىنك شىمرى بىرەك طبع اولونما مەسلىرى » عنوانى آلتىندە يەنە
 ەلى رحىم بىك رىاست تەجرىبەسى آلتىندە نەشر اولونان بىر مجموعه اداره خانە مەسلىرى كەلىدۇ .
 مەلۇم اولدىنى ۋەجھە قازان توركلرىنك انتباە دورى اولان ۱۹ نىچى عصر كەنەف آخىرىندە ،
 پوانتباەك اىلك چىغىرىنى آچان اىكى سىيا كوزە چاربار . بونلر كەبرى شەباب الدىن مەرجانىدەر ، كە
 دىنى تەجدد وملى تارىخى ساحەلرندە اونودىلار فعالىت ابراز ايتىدۇر . مەرجانىنك « مەستفاد
 الاخبار فى احوال قزان وبلغار » نامىندەكى قىمتدار تارىخى اثرى توركىا تارىخچىلرنىچە دە
 مەھول دىكلەر . ازجەلە نىجىب عاصم بىك « تورك تارىخى » نەدە مەرجانىنك « مەستفاد الاخبار » -
 نەدەكى ايدىل بولغارلر نە وقازارلرە دائىر مەلۇماتك ەمان ەپسى (كىتابك ۶۵ صفىهسى)
 ئوت اولارق ەيناً نەل ايدىلىدۇر . (مەرجانى) نك ايدىل بولغارلر وقازان توركلرىنك
 تارىخى تەبەلە اوغراشدىنى صىرالردە عبدالقىوم ناصرى اوصانق وپورولقەسىزىن دىل
 واتىوغرافىا ساحەسىندە چالشيوردى . ناصرىنك دىل ساحەسىندەكى خەمەتلىرىنى اوچە آيىرمق
 مەكئندەر : ۱) مەرجانىنك خەلافنە اولارق ، بوتون اثرلىرىنى توركچە يازماسى ، ۲) قازان تورك
 لەجەسىنك نظريات وقواعدىنى تەنظىمە چالشمەسى ، ۳) خەلق ادبىياتى اورنەكلرىنى طوبىلاماسى .
 ناصرىنك « لەجە تانارى » عنوانلى لغتى دە تورك لسانى اىچون مەھم بىر خەمەت تەشكىل ايدىر .
 بو ذاتك طوبىلامىش اولدىنى قازان توركلكى اتىوغرافىاسى مالىزەلر دە خەلى مەھمەد رلر .
 ناصرىنك بوتون ادبى وەلى فعالىتى خەقندە بورادە اوزون مەلۇمات وپرەجك دىكلر بوذات .
 خەقندە نىم « قازان توركلرى » نامىندە استانبول دە طبع ايدىلن اترمك (۱۸۴ - ۱۹۰)
 صفىلەلرندە بىر مەقدار مەلۇمات بولوندىنى كەپ ، كچن سەنەچىقان « تورك يوردى » صايلرلىنك
 بىر نەدە دىنى قىوم ناصرى خەقندە قىصە بىر مەقالە انتشار ايتىدۇ . ەھالە قازان توركلكىنك
 تەجدد دورىدن ، مى ومەدىنى خەركەتلەردىن نەخت ايدىلەر كەن ، قىوم ناصرى اەمال ايدىلە مەن .
 ناصرىنك يوزنىچى دوغوم يىل دونومى دولايىسىلە ۱۹۲۵ سەنەسىندە قازان دە « قىوم
 ناصرى مجموعهسى » عنوانىلە بىرمونوغرافى دە نەشر اولونمىشى . بو سەنە دە شەمەدى موضوع
 نەختىز اولان مجموعه نەشر ايدىلىدۇر . بو مجموعه مەندىرجاتى اوچ قىسمە آيىرىلىدۇر : ۱) تارىخى مالىزەلر
 قازان خانلىقى وشەرى خەقندە خەلق آراسىندەكى روايتلر ؛ قازان توركلرىنى خەرىستانلاشدىرىمق
 اوغورندە كىستاخانە فعالىتلىرىلە طانىلان باش ياپاس لوقا قاناشەوىچ (آقساق قاراطون) ،
 اوكا مەقاومت ابراز ايدىن ايشىولات ملا ، ۱۸ نىچى عصر دە مظلوملارك قىامىنى اداره ايدەن روس
 يىمايان بوغاچوف خەقندە خەلق خەكايەلرى . ۲) آر كە ئولوزى مالىزەلرى : قازان يوردىنك
 زوىە سانجاغىندەكى كويلەرە دائىر عىتقى مەلۇمات . ۳) قازانە توركلكى اتىوغرافىاسە

دائر مالزمدار : طوپراق و مسکن ، کیملر و قیافتلر ، یمکدر ، ایچمکدر و عادتلر . بو اثرلردن تاریخی مالزمه اولغه یارایان قسمی حقنده عزیز عبدالله بکک مهم برنه تودی ده مجموعه یه درج اولونمشدر .

بزه قالیرسه تورک وحدتی و تورکچیلک جریانی ایله علاقه دار اولان هر کسک ، تورکجه نك مختلف شیوه لویله نشر اولونان بوکی مهم اثرلری نظر اعتباره آلفه باشلامه سنك صیراسی تاماآ کلددر .

قازانه تورک موقوت مطبوعاتی (« و قلی تاتار مطبوعاتی ») حقنده قازانده بوپوک جمده ۳۰۰ دن فضلر رسمی احتوا یدن مصور بر مجموعه - آلبوم انتشار ایتشددر . مجموعه ۱۷۰۵ سنه سنندن ۱۹۲۵ سنه سنه قادار قازان لهجه سیله نشر اولونان بوتون غزته لر و مجموعه لر حقنده معلوماتی ، بللی باشلی موقوت مطبوعات خادملرینک آیری ، آیری و غروب حالنده رسملری احتوا ایدر . مجموعه ده آشاغیده کی سرلوحه لی فصللر وارددر : سوز باشی یرینه ، مؤلندن ، غزته لر (۱۹۰۵ - ۱۹۱۷) ، مجموعه لر (۱۹۰۵ - ۱۹۱۷) ، ۱۹۱۷ سنه سی شباط انقلابندن سوکرا چیقمه باشلایان ملی بورژوا موقوت مطبوعاتی ، شباط انقلابندن سوکرا چیقان تورکجه سوسیالیست غزته لر ، سیبیریاده ، اورالده (قولچاق دورنده) چیقان ملی غزته لر ، مسلمان قومیسرلکاری طرفندن نشر اولونان غزته لر ، قیزیل جبهه غزته لری ، سوویهت و فرقه مطبوعاتی ، کوییلر ایچون چیقاریلان غزته لر ، کنجدر مطبوعاتی ، باشقردستانده چیقمش اولان غزته و مجموعه لر ، بولشه ویک انقلابندن صکره چیقان تورکجه مجموعه لر ، قاققاس ، قیریم ، تورکستان ، قازاقستان ، خریستیان قازانلیلر مطبوعات موقوته سنه دائر معلومات .

مندرجاتندن ده آ کلاشیلدیغنه کوره ، بو مجموعه مهم بر تاریخی مالزمه اولغه یارایاجق بر برماهیتده در . غزته جیلک ، قومک مدنی انکشافی تجلی ایتدیرهن فعالیت شعبه لرینک بریدر . بزغزته لر و مجموعه لر واسطه سیله هر هانکی بر ملتک سیاسی ، اجتماعی و مدنی حرکتلرینک جریان و تحولاتینی تعقیب ایده بیلدیکمزکی ، اسکی مطبوعات موقوته قولله کیونلرنده ده او ملتک مدنیت تاریخی ایچون مهم مالزمه لر بولابیلیرز . بو کابناء غزته و مجموعه قولله کیونلرینک کتبخانه لر مزده طویلانیلماسی فوق العاده اهمیت کسب ایدر . شبهه سزکه بر ملتک غزته جیلک (موقوت مطبوعات) تاریخنه دائر اثرلرده ، او ملتک مدنیت تاریخی ایچون قیمتدار مالزمه لر در . بوندن دولایی موضوع بحث اولان مجموعه نك ، صوک کونلرده شمالده تورکجه نشر اولونان اثرلرک مهملرندن عد ایدیلر سی لازمدر .

« آتسره کوملک » روسجده - « ق . ق . تاتارستان » غزته سننده یازلدیغنه نظرآ ،

خاله اديب خانك «آتشدن كوملك» رومانى روسجه ترجمه اولونمش وماوراى قاققاسيانك دولت نشرىاتى مياننده طبى قرارلاشد يرلشدر .

روسجه ده يكي توركيه دأر كتابلر .

بوكون قومشومن و دوستمن اولان « يكي روسيه » حقنده بردانه اولسون اثر نشر ايديله ديكي حالده ، روس ديلنده يكي توركيه حقنده برچوق مهم اثرلر انتشار ايتشدر . بو كونلك او قويميلر يزمه شو ليسته ي عرض ايديله بيليرز :

(۱) م. پاولوويچ : « انقلاب توركيه سي » ۱۹۲۲ ده مطبوع

(۲) بوست : « آناطولى مطبوعاتى » ۱۹۲۳ ده »

(۳) غورقو - كرمه يبه : « ياقين شرق و دولتلر » ۱۹۲۴ ده »

(۴) عيني مؤلفك : « توركيه ده انقلاب تاريخى » ۱۹۲۳ ده »

(۵) ف. راقورسكى و رافايل : « ياقين شرق مسئله سي » ۱۹۲۳ ده مطبوع

(۶) آرسلاو : « بوكونكى توركيه » ۱۹۲۳ ده مطبوع

(۷) م. پاولوويچ : « آسيا و آفريقا ايچون مجادله » ۱۹۲۳ ده مطبوع

(۸) « توركيه آسياسنى تقسيم » : (خارجيه قوميسرلىكى طرفندن ۱۹۲۳ سنه سننده نشر اولونمشدر . بواترك توركيه يه ترجمه ايدلايكى و در دست طبع اولديغنى ايتشدر .)

(۹) ن. صوقولسكى : « بوكونكى توركيه يى تصوير » ۱۹۲۲ ده مطبوع

(۱۰) قابانور : « آوروپا و يكي توركيه » ۱۹۲۵ ده »

(۱۱) « توركيه استقلال مجادله سي اوغورنده » (م. پاولوويچ ، و. غورقو - كره زين و ف. راصقولنيقوفلر طرفندن تأليف اولونار ۱۹۲۵ سنه سننده طبع ايدلشدر) .
 بوندين ماعدا « نودى و استوق » (يكي شرق) مجموعه سنك ۱ - ۲ صايلرنده ، « قولونياتى و استوق » مجموعه سننده ، « ميژدونارودنى ژيزن » ، « ميژدونارودنى له توپيص مجموعه لرنده يكي توركيه حقنده مهم مقاله لر واردر .

روس لسانيه نشر اولونان بوقيبيل اثرلر محل عاڭدى طرفندن تعقيب ايدلسه لر وحتى بعضيلرى لسانمزه چه و يرلسه لر ، ظن ايدرز كه دولتمز ، مفكوره بسلر منورلر يمز ايچون فائده دن خالى اولمازدى . . .